

prišlo do tega, da se ta postranska resničnost nekoliko razrašča na račun osrednjega čudovitega, ki zoper motiv in zamiselek postaja skoro čisto racionalno in nečudežno.

Zdi se skratka, da je vsa stavba novele nekoliko nalomljena in nagnjena. Vendar je tudi kot celota vredna spoštovanja in priznanja. V precejšnji monotonosti Pregljevega dela je razveseljivo svojevrsten pojav. Res da se človeku zdi, da je lanspreškega gospoda in mirenskega vikarja menda že nekoč srečal; tudi prav kontese Klare ga bo morda rahlo spomnila «Runja»; toda nov je Bobič, nova gospodinja Marta i. t. d. Posbno novo pa je to, da se je Pregelj v središču povesti izognil monotoniji svojih moralno stremecih junakov in njihovega malenkostnega, na vsak način pa nekoliko bolj kompliciranemu srcu preenostavnega notranjega življenja. V novi sredini pa je negotov in, kar je važnejše, brez intimnejšega odnošaja do življenja. V tem in pa v njegovem racionalizmu, ki ima prav za prav malo zmisa za čudežnost in fantastiko, je najbrž iskati vzrok neskladnosti, ki so nastale v tej zanimivi in z veliko vestnostjo in zmožnostjo napisani noveli.

*

Kot malodane enakovredna se ji lahko postavi ob bok «Moja krivda, o moja največja krivda». Ta novela uprizarja rodbinsko in osebno tragedijo Glavarjeve rejenke, ki goji skrito ljubezen do svojega varuha in duhovnega pastirja. Tudi tu je idilična plat povesti s prihodom organista in učitelja Jakoba Zupana polna sočnosti in ganljivosti, dočim se zdi, da Pregljeva moč v tragediji sami slabi in postaja vedno bolj nedostatna, čim ostrejša in očitnejša je nesreča učiteljeve žene. In ko se položaj zjasni in se pokaže v vsej brezupnosti, je bralec že miren in hladen in samo še opazuje, mesto da bi se mučil ob kruti resnici tega izgubljenega, neprevidno zapravljenega in ponesrečenega življenja. Toda resnost in dramatičnost osnovne situacije je tu pomembnejša nego v «Roži Regini» in daje stvari navzlic dinamičnim nedostatkom lepo vrednost.

«Bičanje v Kranju» vsebuje vesel domislek, ki nudi avtorju priliko, obnoviti slikovito poglavje naše domače preteklosti. Vendar je črtica preslabotno zaostrena; poanta nekako ne opraviči precejšnjih sredstev, ki so bila za uprizoritev te neznatne dogodivščine potrebna.

*

Po tehtnosti konceptov zaostaja tretji zvezek za drugim in prvim. Po zrelosti izvedbe pa ju vsaj v glavnih dveh povestih drugega dela prekaša. Z «Rožo Regino» se je Pregelj v tej izdaji prvič podal z velikim delom popolnoma iz vzgojnosti in predstavljanja moralnega prizadevanja v slikanje življenskih pojavov brez namena in v vsej njih prirodnosti. Brez namena pa tudi brez globlje intimne skupnosti z opisovanim življenjem. Zato je morda prvi korak še negotov in človeško ne posebno globok. Fantastična in osebno nevznemirljiva snov mu je mogoče ta prehod olajšala. Bodi temu kakor koli, s stališča umetnosti je dejstvo razveseljivo in vredno posebne pozornosti. Pričakujemo svobodnega, nevzgojnega, odkritega dela, ki bo nekje v svoji problematiki intimna izpoved Pregljevega srca. Z njim si bo naša srca osvojil do kraja.

Josip Vidmar.

Dr. Alma Sodnik, Zgodovinski razvoj estetskih problemov. V Ljubljani 1928. Belo-modra knjižnica. Str. 350. (Publikacije «Znanstvenega društva za humanistične vede v Ljubljani», filozofska sekcija št. 4.)

Knjiga A. Sodnikove je pri nas prva obsežna in izčrpna zgodovina estetike od Heraklita do naših dni. Oprezno izdelano, vedno na temelju virov iz prve roke, ne forsirajoč nikjer zgodovinskega dejstva zaradi kake postavljene teze, ki jo je treba dokazati, ali zaradi kake osebne teorije, ki jo je treba razviti

— kakor se to često dogaja —, je delo A. Sodnikove zanesljivo in objektivno razvito, postavke v njem so vedno vestno preizkušene in zaključki izvedeni po skrbni in nepristranski ocenitvi.

Material za tako knjigo je jako obsežen, ker sestoji iz mnogo raznovrstnih smeri in struj; zato je avtorica storila dobro, da je ta material napravila preglednejši, razdelivši smeri celokupnega razvoja estetike v tri glavne pravce: prvi — metafizično-spoznavnoteoretski, drugi — empirično-psihološki in tretji — analitično-psihološki.

Prvi del je obdelan na najširšem in najdetajnejšem temelju, na široko razčlenjeni podlagi. Osobita zasluga A. Sodnikove je, da je vzela v resen pretres estetske koncepcije antike in srednjega veka. Zlasti nam je drago, da se je avtorica posebej ozrla na rudimente estetskih nazorov predsokratičnih filozofov. V resnici, že Dielsovi «Fragmenti predsokratikov» kažejo, da se v sistematični zgodovini estetike ne morejo obiti Heraklitovi, pitagorejski, Empedoklovi, Epiharmovi in Demokritovi pogledi o lepem. Avtorica se je brezdvomno z vso vestnostjo lotila izročil predsokratičnih estetskih teorij, ko jih v celoti deli v dve smeri, katerih eden je metafizični (Heraklit, pitagorejci in Empedokles), drugi pa empirični (Epiharm, Demokrit in Poliklet, katerega «Kanon» je, kot se zdi, v resnici vplival na Demokritove estetske refleksije). Dr. Sodnikova je vzela v pretres tudi sofiste in ugotavlja, da je Protagorovo mišljenje o človeku kot o meri vseh stvari v resnici postavilo temelj estetskemu psihologizmu. Istotako je zanimivo pobijanje mišljenja nekkih zgodovinarjev, da je bil Sokrat po svojem utilitarističnem estetskem nagnjenju (ki nam je ohranjeno pri Ksenofontu) anti-Grk. Poglavlje o Platonu, Aristotelu, Flaviju Filostratu, Plotinu in še nekaterih manjših antičnih estetskih teoretikih je pisano izredno dokumentirano in sintetično. Docela omejeni obseg dela je zakrivil, da Sodnikova ni podrobneje razvila velikega vpliva Plotinove doktrine o lepoti na tako številne kasnejše mislece in umetnike. Jako dobro pa je, da je pisateljica omenila, da srednji vek ni enostavno prevzel antične estetske teorije, pa najsi v srednjeveški estetiki nimamo one samoniklosti, ki jo najdemo na polju etike. Poglavlje o estetikih srednjega veka in renesanse spadajo med najbolj uspela v tem delu.

Nadaljnje obravnavanje predstavnikov metafizično-spoznavne smeri je obdelano objektivno in vestno; posebno pregledno so rekonstruirani principi in predpisi Boileaua; poleg tega se odlikujejo sigurne linije, s katerimi je ugotovljeno ono, kar je najvažnejše v Kantovi estetski zgradbi.

Drugi, empirično-psihološki pravec je obdelan bolj stisnjeno; vzlic temu so tudi v njem omenjene vse glavne struje te smeri, dasi je bilo mogoče omeniti, kar je docela naravno pri tako konciznem obdelovanju, samo nauke, ki imajo pogosto v svojih nijansah obilo uspelih elementov (n. pr. Guyauev nauk).

Razvitje tretjega, analitično-psihološkega pravca se končuje v dobro utemeljenem zaključku, da se ta smer, katere osnovni problem je preiskovanje smisla in bistva estetskih doživljajev in estetskih objektov, v nekem pogledu približuje prvi, metafizični smeri.

Pisateljica je skrbno zbrala in objavila še vse pogloblitve estetske koncepcije iz domače literature, s čimer ima njeno delo še neki poseben pomen. Zlasti izčrpno in z velikim umevanjem obravnava doktrino svojega učitelja dr. Vebra.

Delo dr. Sodnikove, izdelano z veliko vestnostjo in skrbnostjo ter z nespornim smislom za izgradnjo velikih sintez, je stvarnega pomena in velike

koristi za našo filozofsko literaturo. Vedno bo predstavljalo orientacijo na področju zbranega gradiva raznih problemov estetike in številnih njenih struj.

D r. K s e n i j a A t a n a s i j e v i č.

Tone Seliškar: Rudi. Povest za mladino. Knjižnica mladinske matice št. 5. Izdala Mladinska matica poverjenišva U. J. U. v Ljubljani 1929. Str. 108.

Običajni in skoro uzakonjeni tip naše mladinske povesti je ta le: kakor koli izvedena, toda ganljiva zgodba s poljubno vsiljivim poukom o preblagih idealih bogaboječnosti in kreposti. Le glede pouka je Seliškarjeva povest na videz rezko nasprotje podobnih starejših spisov. Mesto rečenih idealov propoveduje namreč nove: stroje, raketni avto, Lindbergha, obljubljeni deželo Ameriko, Edisona in proletarsko zavest. Nov je torej po vsebini propovedi, toda tudi samo v nji. Zakaj intimna stran njegovih idej, ki jih beremo v tej knjižici, je v bistvu prav tako prazen «sled sence zarje onstranske gloriije» današnjih idealov, kakor so bile prejšnje tendence petnajsta in petnajstkrat primitivizirana nalika tedanjih vzorov.

Poleg duha miselnosti in docela staromodno vsiljivega razkladanja svojih idej je prevzel Seliškar tudi vse druge manire dosedanjih mladinskih pisateljev. Ne glede na to, da se je nekoč ganljiva zgodba sicer dobro ujemala s tedanjo blago miselnostjo, da pa se nujno slabo zлага s trezno in praktično sedanjo, pripoveduje Seliškar vnanje modernizirano, v bistvu pa prav tako solzno storijo kakor stari. Razlika je samo v tem, da se pri njem po celi vrsti brez zadrege kopičenih vpijočih slučajev vse dobro in lepo izteče zato, ker je Rudi proletarsko dete in ker ima marljivo ljubezen do motorjev, svoj čas pa so pisatelji vprizarjali podobne čudovitosti radi tega, ker so bili njih junaki bogaboječi in pošteni.

In kakor v vsem ostalem, je sledil Seliškar svojim predhodnikom tudi v izdelavi in v nedostatnem poznanju stvari, o katerih govori. Zato mora o marsičem pisati mučno nedoločno in izbegljivo, celo o preljubih mu strojih in motorjih, da, celo o stvareh prav preproste izobrazbe. Tako se bo na primer vsak gimnazijastek zabaval ob zemljepisnem podatku, ki ga bo bral v početku šestega poglavja: «V londonskem pristanišču so bili dva tedna. Rudi je moral ostati v kajuti in bi si strašno rad ogledal to največje mesto sveta. Pa ni smel. Samo skozi okence je opazoval pestro življenje v pristanu.»

Če pridenem še, da knjiga niti jezikovno ni zgledna, lahko tvegam sodbo, da je s tem delcem obnovljen stari tip naše mladinske povesti v vsej mizeriji. Po pisateljskem znanju in po vrednosti «Rudi» ne prekaša povesti Janeza Ciglerja, za katerimi pa kajpada daleč zaostaja po literarno-zgodovinskem pomenu. Dosedanje «centralne osebnosti» slovenske literature tako slabih del niso pisale.

J. V i d m a r.

France Bevk: Muka gospé Vere. Trst 1929. Književna družina «Luč». Tiskala tiskarna «Edinost» v Trstu. Str. 103.

Pisatelj je segel v velemestno duševno bedo, v kateri klije dan na dan nešteto prikritih dram. S krepkimi potezami je pokazal ogromni voz, ki ga je možu in ženi zadržnilo življenje in ga je smrt presekala. Pravi krivci se ne dajo prijeti, kajti človeško življenje ni najenostavnejši račun in duše ni mogoče naslikati v par potezah (str. 7). Zgodba bravca zgrabi in razkrije krivce, Ob tem razkritju se zgrozimo, kajti mi vsi smo neštetokrat morilci svojega bližnjega, zadržujemo ogromne vozle in se v svoji slepoti tega često niti ne zavedamo.

Gospa Vera je slišala na verandi svojega stanovanja pogovor dveh sosed z bližnjega balkona. Obirali sta med drugimi tudi njenega moža, da je po-